

17. mai!

Taler

Kjell Magne Bondevik

Dato

17 mai 2002

Sted

Prinsdal, Akershus

1 Kjære venner.

Kjære landsmenn.

5 Det sies at 17. mai-taler har lett for å ligne hverandre. De handler om 1814 og 1905, om Grunnloven, om Wergeland og Bjørnson, om den annen verdenskrig og okkupasjonen av Norge, om frihetens betydning. Så kommer noen ord om verdenssituasjonens alvor og nasjonaldagen som påminnelse om at vi fortsatt må stå vakt om arven fra Eidsvoll.

10

Dette vil også jeg snakke om.

Takk for at jeg har fått muligheten til å tale til dere i Prinsdal. Her hadde vår familie 15 gode år. Både barna og vi voksne trivdes godt her i en viktig fase av
15 våre liv.

17. mai! Hvorfor setter denne datoen følelsene i gang hos norske kvinner og menn, gamle og unge? Hvorfor løsner begeistringens rullende fonn fra landsende til landsende, fra grensen og ut til de ytterste skjær? Og hvorfor feires
20 17. mai i fremmede land og på de syv verdenshav?

Dagen er Norges gamle frihetsdag. Det er Norges store festdag. Den velsignede blant dage, sa Henrik Wergeland.

25 17. mai er uløselig knyttet til Henrik Wergelands navn. Han skapte nasjonaldagen og gjorde grunnloven til vårt samlingsmerke.

Men Henrik Wergelands navn vil vi også alltid forbinde med kampen for menneskeverd og mot fordommer. Han var det som gikk i spissen for å få

fjernet den paragrafen i grunnloven av 1814, som nektet jøder adgang til riket.

I dag må vi med beklagelse konstatere at antisemittisme igjen gjør seg gjeldende i Europa. Norge er dessverre ikke noe unntak. Derfor må vi også i dag gjøre
35 Wergelands kamp til vår. Kampen mot ekstremisme og fremmedhat er mer
nødvendig enn noensinne.

Enkelte har tatt til orde for boikott av israelske varer. Dette synet deler jeg ikke. Det er heller ikke regjeringens politikk. Boikott og sanksjoner mot Israel vil ikke
40 bringe oss nærmere forhandlinger og en løsning som bringer alle sikkerhet og
fred.

17. mai 1814 er den stolteste dag i vårt folks historie. Våre fedre på Eidsvoll tok skjebnen i egen hånd og ga oss datidens mest demokratiske forfatning.

45 Grunnloven var som et ungt og friskt tre med rik grokraft. Eidsvollsmennene plantet dette treet i Norges jord. Og treet vokste. Etter hvert vokste Grunnloven seg sammen med det suverene folk - og folket med den.

50 Den innvarslet en rik kulturell og sosial utvikling og er det bærende grunnlaget også for dagens Norge. Grunnloven er vårt samlingsmerke den dag i dag.

Grunnloven er ikke en lov for detaljer, men for de hovedlinjene som alle andre lovbestemmelser skal rette seg etter. I vår Grunnlov av 1814 er det tre bærende
55 ideer. Jeg vil nevne disse fordi de av og til forsvinner i en mindre sentral diskusjon om Grunnlovens utforming, blant annet hvilken språkdrakt som skal benyttes i våre dager.

- For det første er det folket, ikke kongen, som skal ha retten til å bestemme.
60 Folket skal beslutte både den styreformen landet skal ha, og de lovene det skal styres etter. Dette var i 1814 et kraftig brudd med eneveldets idé, som hadde dominert til da, og som ga kongen all makt.
- For det andre ville det ikke være noen større hjelp i å bytte ut enevoldskongen med en ny instans som hadde hele makten. Derfor deler Grunnloven opp
65 statsmakten i tre områder, slik at de gjensidig begrenser og kontrollerer hverandre. En myndighet gir lovene, nemlig Stortinget. En annen, regjeringen, sørger for at de blir satt ut i livet. Mens den tredje, den dømmende makt, overvåker at lovene blir forstått og gjennomført på riktig måte.

70 - For det tredje ga eneveldet liten garanti for at enkeltmennesker var sikret lik trygghet og samme rettigheter. Derfor har Grunnloven flere paragrafer som skal sikre alle norske borgere frihet, rettssikkerhet og toleranse.

75 Krisene vårt folk har gjennomlevd siden Eidsvoll, viser hvor solid og tilpasningsdyktig verket fra 1814 er. Det er nesten utrolig at det kunne lykkes, på noen få år i dette skjebneåret, å skape en Grunnlov som var så levedyktig at den la grunnlaget for vår statsform og borgerlige frihet hele tiden siden. Dermed er vår Grunnlov blitt en av verdens aller eldste gyldige
80 konstitusjoner.

De norske lederne som stod fremst i den nasjonale reisningen i 1814, var ikke innadvendte nasjonalister.

85 De hadde nok funnet kraft i sagaene og historien om Norges storhetstid i middelalderen. Men de hadde også søkt og funnet inspirasjon i tidens europeiske og atlantiske tenkning: De kjente Montesquieu, Rousseau, Voltaire, den franske revolusjonens borgerlige ideer, britenes parlament og USAs ferske demokratiske forfatning. Man kan trygt si at uten disse kunnskapene om verden
90 omkring oss, hadde fedrene på Eidsvoll umulig funnet argumentene og den statsrettslige formen som grunnla vår frihet.

Disse menn ønsket ikke noe isolert Norge. De visste at Norges fremtid lå i omfattende forbindelser og friest mulig handel med andre land.

95 Men forbindelsene skulle være på basis av likestilling med andre folk. Som historikeren Sverre Steen har skrevet: "Begeistring var en normal sinnstilstand hos disse menn, og patos en selvfølgelig uttrykksform".

100 Ja, patos. Statsministerens kontor har innkjøpt en vidunderlig byste i marmor av Norges konge gjennom noen frihetsmåneder i 1814, Christian Frederik. Han var et barn av sin tid. Da han skulle offentliggjøre at han måtte gå av som det selvstendige Norges konge, gråt han så voldsomt at han måtte overlate ordet til en annen. Det var en beveget tid i de store linjers tegn.

105 Med god grunn kan man si at 17. mai 1814 er merkedagen i norsk historie. Etter mange hundre års avhengighet trådte Norge igjen inn i rekken av stater som et

110 selvstendig rike. Den nye unionen med Sverige ble bare et intermesso, uten avgjørende innflytelse på landets indre utvikling.

Så kan man spørre om vi ikke egentlig burde feire 1905 vel så mye som 1814. For 1814 endte jo tross alt i unionen med Sverige under svensk konge. Men det var i 1814 grunnmuren ble reist. Norges reelle selvstendighet ble i virkeligheten
115 fullført gradvis gjennom de neste 90 årene, inntil unionen ble et mindre viktig ytre skall.

I 1940 mistet Norge sin frihet. I store deler av landet var all 17. mai-feiring forbudt. Men ikke overalt. I Tromsø var Kongen, Kronprinsen, deler av
120 regjeringen og andre fra det frie Norge til stede da Nordahl Grieg i Tromsø kringkasting selv leste sitt mektige dikt, "17. mai 1940":

"I dag står flaggstangen naken
blant Eidsvolls grønnende trær.
125 Men nettopp i denne timen
vet vi hva frihet er.
Der stiger en sang over landet,
seirende i sitt språk,
skjønt hvisket med lukkede leber
130 under de fremmedes åk."

I de fem okkupasjonsårene som fulgte, fikk tidens kvinner og menn erfare hva frihet er: Man forstår det best når man har mistet den. Vi fikk friheten tilbake,
135 etter lidelser og savn for mange, takket være en utrolig offervilje fra allierte og norske frihetskjemper. Vår takknemlighet for det bør ikke kjenne noen grense, heller ikke i dag.

Nå har jeg vært gjennom det meste av den disposisjonen som jeg nevnte jeg ville
140 følge. Men ikke alt.

Wergeland og Bjørnson står igjen, og dermed det som fremfor noe annet preger den norske 17. mai-feiringen - den nasjonale festdagen og barnetogene. Barna står i sentrum på vår grunnlovsdag på en helt spesiell måte. Barnetogene våre -
145 slik som her i dag - har ikke noe motstykke i andre land. Vi feirer ikke med store parader, men med jublende barn i sin fineste stas.

De fleste av oss som er her, har våre egne barndomsminner fra 17. mai - om
150 forventningene før barnetoget og de ulike opplevelsene underveis. Ikke bare var
det trøtte små ben som gjennomførte marsjen. Ofte var vi kalde og våte også.
Det er jo ikke slik at det alltid er varmt og fint vær på 17. mai hjemme. Selv om
det rimeligvis er det vi husker best. I vårt langstrakte land kan vinteren ofte bite
seg fast flere steder til langt ut i mai.

155 Vi må sørge for å ta godt vare på de små som er tilstede i dag. Dé er
hovedpersonene. Det skylder vi Wergeland og Bjørnson.

Da Henrik Wergeland til 17. mai-feiringen i 1831 presenterte "Småguttenes
160 Nationalsang", den som vi gjenkjenner med strofen "Vi ere en Nation vi med, vi
smaa en Alen lange", slo han for alltid fast hva som er kjernen i den nasjonale
festdagen.

Vi kommer fra en privilegert nasjon, med en jevn og høy levestandard og
165 begunstiget med mer naturressurser enn noen annen småstat kan drømme om.
Likhetsidealet står fortsatt sterkt i Norge, og vi bryr oss om hvorledes andre har
det, i positiv forstand.

Vi er en ung stat. Men vi har gjennomgående en sterkt utviklet rettsfølelse og
170 rettferdighetssans. Av og til harseleres det over disse forholdene. Det sies noe
nedlatende at vi må ikke misjonere og opptre naivt i forhold til andre land.

Jeg har vanskelig for å ta denne kritikken alvorlig. Jeg tror vi er minst like gode
europiske borgere og verdensborgere som andre lands borgere er. Og jeg tror vi
175 trygt kan stå frem med vår egenart og våre idealer, også utenom nasjonaldagen.

Men det er viktig at vår tro på oss selv gir seg utslag i sunn patriotisme og ikke i
negativ nasjonalisme.

180 Vi ser i dag skremmende eksempler på hva nasjonalisme og fremmedhat kan
føre til av krig og ufattelige ofre også i vår lille europeiske del av verden. Balkans
lidelser er våre lidelser. Ugjerninger som vi trodde hørte fortiden tid, ruller
daglig over fjernsynsskjermene.

185 Vi har ingen garanti for fred og fordragelighet i all fremtid i Norge. Men vi vet

at vi har en arv som befestes og føres videre til nye generasjoner hver 17. mai.
Den er det opp til oss selv som nordmenn å ta vare på, enten vi feirer dagen i
eller utenfor Norge. Og på denne bakgrunn skal vi kjempe for andres rett til
190 frihet, fred, demokrati og menneskerettigheter.

Nasjonaldagen er en umistelig gave, som gir oss en makeløs anledning til å
understreke nettopp dette, som Nordahl Grieg har uttrykt slik i sine berømte
ord:

195

"Frihet og liv er ett,
så enkelt og uundværlig
som menneskets åndedrett!"

200

La oss til slutt, tradisjonen tro, utbringe et trefoldig hurra for 17. mai.

Kilde

www.regjeringen.no

205

Emner

17. mai-tale

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/17-mai>

210

215

220